

بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) بر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی

با رویکرد توسعه پایدار شهری

(مطالعه موردی: شهر شیراز)

الهام واقفی*¹

منصور حقیقتیان²

چکیده

در عصر حاضر تقریباً نیمی از جمعیت جهان در مناطق شهری سکونت دارند. در این میان، نقش شهر و نواحی شهری به طور مستقیم و شهرسازی و ساخت فیزیکی آن به طور غیرمستقیم و سهم آنان در ناپایداری موجود، توجه جدی محافل علمی و سیاست‌گذاران را به خود جلب کرده است. توصیه‌ها بر این است که شهرها باید به عنوان نقاط و کانون‌های اصلی برای حل مشکلات جهانی و دستیابی به توسعه پایدار، مورد نظر و استفاده قرار گیرند. هدف اصلی این پژوهش، سنجش رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی و شناخت تأثیر سرمایه فرهنگی و ابعاد آن بر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی در توسعه پایدار شهری می‌باشد.

مقاله حاضر با رویکرد کمی و با استفاده از روش پیمایشی، به انجام رسیده است. نمونه تحقیق 385 نفر از افراد بالای 18 سال ساکنان شهر شیراز تشکیل شده است. داده‌های پیمایشی از طریق پرسشنامه ساختاریافته، گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. چارچوب نظری این تحقیق، برگرفته از نظریه بوردیو و پارادایم جدید زیست‌محیطی است. در این تحقیق، رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، در چهار بخش امکانات و شرایط، دانش، نگرش و رفتارهای زیست‌محیطی سنجیده شده است.

نتایج تحلیل نشان داد که بین جنس، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، رابطه معناداری وجود دارد و رابطه بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه شده) و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، تأیید شد.

واژگان کلیدی: رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، سرمایه فرهنگی، توسعه پایدار شهری، شهر شیراز

طبقه‌بندی JEL: Q01, N95, Q27, Z13

*1- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، اصفهان، ایران، مسئول مکاتبات: evaghefi@ymail.com

2- دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، اصفهان، ایران

1- مقدمه

یکی از مسائل روز جهان، حفظ محیط‌زیست است. فاجعه زیست‌محیطی، آرامش و امنیت زندگی انسان و سلامتی را تهدید می‌کند. شهر به مثابه ارگانیکسی است که چه از لحاظ کالبدی و زیستی و چه از لحاظ فرهنگی و اجتماعی، در هر دوره‌ای پیچیده و پیچیده‌تر می‌شود و به نقطه آرمانی خود یعنی تقویت ساختارهای همبستگی اجتماعی انتظام‌یافته، ساختارهای فضای شهری و شکل‌گیری کالبدی متناسب با نیازهای زیستی شهر، نزدیک‌تر می‌گردد. برای این که پایداری شهری را با پویایی کیفیت زندگی شهری گره بزنیم و فهم بهتری از سبک زندگی شهری و کیفیت آن دریابیم باید تعاریفی از توسعه، توسعه پایدار، توسعه پایدار شهری، شاخص‌ها و ویژگی‌های آن و مقوله پایداری شهری ارائه کنیم.

جامعه‌شناسان تلاش می‌کنند تا عوامل مؤثر بر گرایش انسان در حفظ محیط‌زیست را شناسایی کنند؛ زیرا با شناخت این عوامل می‌توان به ارائه راه‌حلی برای تغییر رفتار مخرب و تشویق رفتارهای مثبت محیطی پرداخت. استفاده بی‌رویه از انرژی در منازل، استفاده از انواع تولیدات یک بار مصرف، استفاده از وسایل نقلیه شخصی، استفاده از انواع آفت‌کش‌ها، دفع مواد زائد به روش غیربهداشتی، جمع‌آوری نامناسب و تفکیک نکردن زباله‌ها به منظور بازیافت و بسیاری از رفتارهای مخرب زیست‌محیطی دیگر، همگی نیاز به اتخاذ رفتار مثبت محیطی دارند (بارو¹، 1380). واقعیت این است که ریشه اصلی بحران‌های زیست‌محیطی زمان معاصر را باید در نگاه و تفسیر بشر از محیط‌زیست طبیعی جستجو کرد. به بیان دیگر، مشکل اصلی، معرفت‌شناسی و جهان‌بینی آدمی است (محقق داماد، 1380). در ساختارها نباید از انسان غافل شد. بشر نیاز به تجدید جامعه‌شناسی فرهنگی، ساخت و تجزیه دارد. مهم‌ترین توسعه جامعه‌شناسی، انتقال جامعه‌شناسی محیط به جامعه‌شناسی محیط‌زیست می‌باشد که اولی به مطالعه جریانات محیط‌زیست از درون

جامعه‌شناسی کهن می‌پردازد و دومی شامل روابط محیطی و اجتماعی می‌باشد (صالحی‌امیری، 1386).

باید شرایط محیط‌زیست و سلامت اجتماعی به ترتیبی بهبود یابند که باعث ارتقای سطح کلی سلامت شوند؛ بر این اساس، پیش‌شرط‌های لازم برای ارتقای سلامت عبارتند از: «آرامش، سرپناه، تحصیل، غذا، درآمد، اکوسیستم پایدار، منابع پایدار، برابری و عدالت اجتماعی» (Duhl & Sanchez, 1999). مدیریت محیط‌زیست، مجموعه‌ای از مدیریت فعالیت‌های مختلفی؛ شامل برنامه‌ریزی برای محیط‌زیست، حفاظت از محیط‌زیست، ارزیابی وضعیت محیط‌زیست، قانون‌گذاری و اداره محیط‌زیست می‌باشد (محرمنژاد، 1392).

هدف نهایی حفاظت محیط‌زیست در رابطه با محیط اجتماعی، توسعه و افزایش آگاهی‌های زیست‌محیطی در سطح جامعه و نیز تقویت فرهنگ زیست‌محیطی در سطوح مختلف اجرایی می‌باشد. بر این اساس در حوزه محیط‌زیست پاک، فرهنگ، عنصر مهمی در ایجاد یک شهر پایدار می‌باشد. به نظر می‌رسد درک ماهیت رفتار فرد، در گرو شناخت نگرش‌های فرد نسبت به آن موضوع است و باید از نگرش‌ها و رفتارهای زیست‌محیطی افراد، آگاهی یافت. عموماً نتایج حاصل از تحقیقات زیست‌محیطی در کشورهای مختلف، متفاوت است و قابلیت تعمیم در سطح جهانی را دارا نیستند؛ از این رو نیاز به انجام تحقیقی مستقل در داخل کشور و ارائه راهکار در این زمینه، ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، پرداختن به مسأله رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی از دیدگاه جامعه‌شناسی محیط‌زیست، امری نسبتاً جدید در سطح جهان است و در ایران نیز اطلاعات موجود نشان می‌دهد که تحقیقات کمی در این زمینه صورت گرفته است.

مسأله اصلی این تحقیق، بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی (از بعد نهادینه) بر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی و پیامدهای ناشی از آن بر شهر شیراز می‌باشد. هدف کلی و اساسی این تحقیق، بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی (از بعد نهادینه) بر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی و از

اهداف فرعی آن، سنجش دانش و آگاهی زیست‌محیطی و بررسی رابطه بین متغیرهای جمعیتی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی شهر شیراز می‌باشد.

2- پیشینه تحقیق

پژوهش‌های داخلی

ابراهیمی (1389) در مقاله‌ای با عنوان «جامعه‌شناسی زیست‌محیطی» به نقش طبیعت در جامعه پرداخته و مانند بسیاری از متفکران کلاسیک جامعه‌شناسی، جامعه مدرن را دارای رابطه‌ای دوگانه با طبیعت می‌داند؛ در عین این که بخشی از جهان طبیعی در تقابل با جامعه مدرن می‌باشد و طبیعت را غالباً تعیین‌کننده وضعیت جامعه از نظر جغرافیایی یا فرهنگ می‌باشد.

صالحی (2008) در پایان‌نامه دکتری خود به بررسی فاکتورهای اساسی نگرش‌ها و رفتارهای زیست‌محیطی براساس نمونه 722 نفری از افراد 18 سال به بالا ساکن در مناطق شهری و روستایی ایران، پرداخته است. وی براساس این پژوهش نتیجه می‌گیرد که همه افراد جامعه، صرف‌نظر از این که خود را به طبقه بالا، متوسط یا پایین جامعه متعلق بدانند، همواره سعی در حفظ محیط‌زیست و زندگی خود می‌نمایند. همچنین در این مطالعه، مشخص شد که گروه‌های مختلف تحصیلی از حیث رفتارهای زیست‌محیطی، تفاوت معنی‌داری از خود نشان نمی‌دهند.

مثنوی (1381) در پژوهشی با عنوان «پایداری شهری و نگرش‌های اکولوژیکی: ضرورت بسترسازی مشترک برای کاربرد نظریه» ریشه‌های تئوری‌های معاصر شهرسازی را براساس بینش‌های زیست‌محیطی و در زمینه‌های اجتماعی- اقتصادی مورد ارزیابی قرار داد تا بستر مناسبی برای درک بهتر و ارزشیابی و قضاوت آنها هنگامی که در حوزه‌های شهرسازی و برنامه‌ریزی‌های محیطی به کار گرفته می‌شوند را فراهم کرده باشد.

احتشامی و اکرامی در تحقیقی، ارزیابی راهبردی محیط‌زیست را به عنوان یکی از روش‌های مقبول، برای

دستیابی به اهداف توسعه پایدار معرفی کرده‌اند که در آن به طور منظم و گسترده، اثرات زیست‌محیطی سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های مربوط به توسعه، مورد ارزیابی قرار گرفته است. همچنین در این تحقیق، ارزیابی راهبردی محیط‌زیست به عنوان یک ابزار مهم برنامه‌ریزی، در دسترس برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفته تا براساس آن بتوانند اثرات بالقوه زیست‌محیطی که در نتیجه اجرای طرح‌های توسعه‌ای و برنامه‌های عمرانی پدیدار می‌شوند را شناسایی کرده و گزینه‌های منطقی جهت رفع یا کاهش آنها را پیشنهاد نمایند (احتشامی و اکرامی، 1391).

ویسی و زرندیان (1391) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی سطح آگاهی و دانش شهروندان از محیط‌زیست» به این نکته اشاره دارند که دانش و آگاهی، اساس نگرش و رفتار برای تعاملی دوستانه با محیط‌زیست هستند.

پژوهش‌های خارجی

ویدگن¹ (1998) در مطالعه‌ای با عنوان «پارادایم جدید زیست‌محیط و هنجارهای شخصی» به بررسی اهمیت نسبی معیارهای شخصی (احساس گناه و خجالت) و آگاهی از پیامدهای زیست‌محیطی با رفتارهای مسئولانه زیست‌محیطی در مقیاس پارادایم جدید زیست‌محیطی پرداخته است. نتایج حاکی از آن بود که بین احساس گناه و رفتارهای مسئولانه زیست‌محیطی در مقایسه با آگاهی از پیامدهای زیست‌محیطی، ارتباط قوی وجود دارد. همچنین، یافته‌ها نشان داد که بین احساس خجالت و رفتارهای زیست‌محیطی، رابطه‌ای وجود نداشته است. علاوه بر این، بین متغیرهای تعدیل‌کننده سن، جنسیت و تحصیلات با رفتارهای مثبت محیطی و تمایل رفتاری، رابطه‌ای وجود نداشت.

دانلاپ و ون لایر² (1978) برای بررسی و اندازه‌گیری نگرش عمومی نسبت به محیط‌زیست و طبیعت، مقیاسی با نام پارادایم جدید زیست‌محیطی (NEP)³

1 - Widegen

2 - Dunlap and Vanliere

3 - New Environmental Paradigm

طبقاتی، بازتولید می‌شود؛ فرد از طریق کارآموزی منظمی که مدرسه سازمان می‌دهد، نظام کاملی از افکار و ادراکات را به صورت ناآگاهانه به دست می‌آورد که در فهم فرهنگ خویش از آن استفاده می‌کند (شارع‌پور و خوش‌فکر، 1381).

از نظر بوردیو، سرمایه فرهنگی می‌تواند به سه شکل وجود داشته باشد: در حالت تجسم‌یافته⁴؛ یعنی به شکل خصائل دیرپای فکری و جسمی، در حالت عینیت‌یافته⁵ به شکل کالاهای فرهنگی (تصاویر کتاب‌ها، لغت‌نامه‌ها، ادوات، ماشین‌آلات و غیره) که ردپا یا تحقق نظریه‌ها یا نقد این نظریه‌ها و غیره است و بالأخره در حالت نهادینه شده⁶؛ یعنی شکلی از عینیت‌یافتگی که باید حسابش را جدا کرد؛ زیرا خواص اصلی خود را به طور کامل، به سرمایه فرهنگی که بنا به فرض، ضمانت‌کننده آن است، واگذار می‌کند (بوردیو، 1384). حالت نهادینه‌شده، عینیت‌یابی سرمایه فرهنگی به شکل مدارک و مدارج آموزشی، یک راه خنثی کردن خواصی است که ناشی از آن است که این سرمایه متجسد، با جسم فرد حد و مرز یکسان دارد. این عینیت‌یابی چیزی است که موجب تفاوت میان سرمایه خودآموخته و سرمایه فرهنگی مستظهر به مدارج آموزشی و امتیازات ضمانت شده می‌باشد و از نظر رسمی، مستقل از شخص حامل است (بوردیو، 1384). این حالت، نوعی رسمیت بخشیدن نهادی به سرمایه فرهنگی است. مدارک تحصیلی و آکادمیک، نمونه‌ای از این حالت است. احراز مدارک تحصیلی یا اعطای تمایز نهادی به سرمایه فرهنگی که در تملک یک فرد خاص قرار می‌گیرد، این امکان را به وجود می‌آورد که صاحبان این صلاحیت‌ها با هم مقایسه و حتی (با نشان دادن یکی به جای دیگری) مبادله شوند. رفتار اجتماعی زیست‌محیطی از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های زیست‌محیطی جوامع مدرن، مطرح گردیده است.

طراحی کردند که از 12 آیتم تشکیل شده بود که بعدها به 15 آیتم رسید و کامل‌تر شد. این مقیاس بر پایه طیف لیکرت، طبقه‌بندی شده بود. نتایج دانلاپ و ون‌لایر بر پایه همین پارادایم جدید زیست‌محیطی، حاکی از این بود که جوان‌ترها و تحصیل‌کرده‌ها در مقایسه با مسن‌ترها، افراد با تحصیلات پایین‌تر و به محافظه‌کار، دغدغه‌های زیست‌محیطی بیشتری دارند.

3- مبانی نظری

واژه «سرمایه» مفهومی دیرپا در علوم اجتماعی است که در حوزه‌ها و سطوح تحلیل گوناگون برای فهم و تبیین واقعیت‌های اجتماعی به خدمت گرفته شده است (فیلد، 1386). هایس¹ (۲۰۰۴) اصطلاح سرمایه فرهنگی را بازنمای جمع نیروهای غیراقتصادی؛ مثل زمینه خانوادگی، طبقه اجتماعی، سرمایه‌گذاری‌های گوناگون و تعهدات نسبت به تعلیم و تربیت، منابع مختلف و مانند آنها می‌داند که بر موفقیت آکادمیک (علمی یا تحصیلی) تأثیر می‌گذارد. تمرکز اصلی تئوری سرمایه فرهنگی این است که فرهنگ از طریق سیستم آموزشی که بازتاب فرهنگ طبقه حاکم است، انتقال یافته و تشویق می‌شود و نهایتاً موجب بازتولید همان فرهنگ خواهد شد. برکس و فولک² واژه سرمایه فرهنگی را برای اشاره به قابلیت‌های انعطاف‌پذیر جوامع انسانی برای پرداختن به محیط‌زیست و اصطلاح آن به کار می‌برند (تراسبی، ۱۳۸۲). سه منبع عمده سرمایه فرهنگی از نظر بوردیو³ عبارتند از: پرورش خانوادگی، آموزش رسمی و فرهنگ شغلی. انباشت سرمایه فرهنگی در افراد از طریق این سه منبع، سبب بروز تفاوت‌هایی در دارندگان سرمایه فرهنگی و کسانی که فاقد آن هستند، می‌شود (جنکینز، 1385). بوردیو معتقد است که بازتولید فرهنگی (ناشی از آموزش) یکی از مهم‌ترین راه‌هایی است که از آن طریق، ساختار

4 - Embeddable
5 - Objectified
6 - Organized

1 - Hayes
2 - Brex and Volk
3 - Bourdiuo

مطالعات سیرز¹ (1985) نشان می‌دهد که چهار سطح تغییر در فرد وجود دارد؛ ابتدا باید دانش فرد تغییر پیدا کند (آموزش)، این تغییر در دانش موجب تغییر نگرش و تغییر نگرش نیز موجب تغییر رفتار فردی و تغییر رفتار فردی موجب تغییر رفتار گروهی می‌شود. بدین ترتیب تغییر نگرش فرد نسبت به دانش فردی وی، به زمان بیشتری نیاز دارد. تغییر در نگرش فرد می‌تواند بر رفتار وی و در نهایت بر رفتار گروهی (اجتماعی و سازمانی) وی تأثیر گذارد (اسماعیلی، 1386). از جمله متغیرهای مهم برای پیش‌بینی رفتار انسان، دانش فرد درباره مسایل زیست‌محیطی است. دانش، به منزله یک ضرورت برای انجام موفقیت‌آمیز فعالیت‌ها قلمداد می‌شود. در واقع، دانش به مثابه ابزاری جهت چیره شدن بر موانع روان‌شناختی؛ نظیر ناآگاهی یا اطلاعات غلط، به کار گرفته می‌شود. اگرچه دانش همیشه تأثیر مستقیم بر رفتار ندارد، اما مکانیسم‌های دیگری را تقویت می‌کند که تغییر رفتار را تسهیل می‌کند (Frick et al., 2004). تعدادی از کارشناسان، مشکلات موجود در محیط‌زیست کشور را در نقص قوانین محیط‌زیست نمی‌دانند؛ زیرا معتقدند قوانین موجود به حد کافی حامی سلامت محیط‌زیست هستند و بخشی از مشکلات محیط‌زیست را مردم می‌دانند (تراسبی، 1382).

توسعه، درجه‌ای از تحول است که جامعه را برای نیل به آرمان‌ها و اهداف خود هدایت می‌کند. به بیان سازمان ملل، توسعه، فرایندی است که کوشش‌های مردم و دولت را برای بهبود اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هر منطقه، متحد می‌کند و مردم این مناطق را در زندگی یک ملت ترکیب نموده و آن‌ها را برای مشارکت در پیشرفت ملی توانا می‌سازد. شاید بتوان مفهوم توسعه را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی آن، شناخت اهمیت انسان و هدف نهایی توسعه را رفاه و خوشبختی انسان‌ها دانست؛ پس هدف اساسی، ایجاد محیطی توان‌بخش برای مردم است تا از زندگی طولانی،

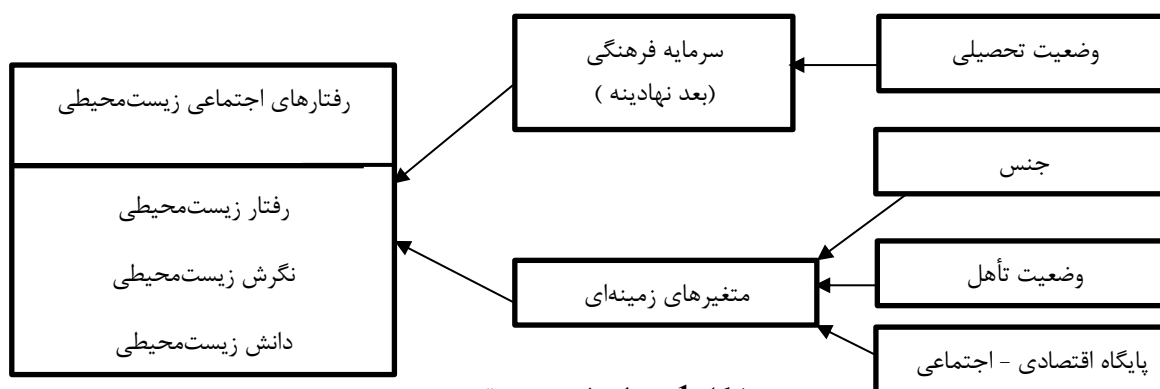
سالم، خلاق و باکیفیت، برخوردار شوند (نصیری‌زاده و توتونچی، 1383). توسعه شهری به‌عنوان یک مفهوم فضایی را می‌توان به معنی تغییرات در کاربری زمین و سطوح تراکم جهت رفع نیازهای ساکنان شهری در زمینه مسکن، حمل‌ونقل، اوقات فراغت، غذا و غیره تعریف کرد یا توسعه‌ای دانست که تمام جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و غیره را در شهر با هم پیش می‌برد. در نهایت، توسعه پایدار شهری، نگهداری منابع برای حال و آینده از طریق استفاده بهینه از زمین و وارد کردن کمترین ضایعات به منابع تجدیدپذیر می‌باشد. نظریه توسعه پایدار شهری، حاصل مباحثات طرفداران محیط‌زیست درباره مسائل زیست‌محیطی به خصوص محیط‌زیست شهری است که به دنبال نظریه توسعه پایدار برای حمایت از منابع محیطی ارائه شد. در این نظریه، موضوع نگهداری منابع برای حال و آینده، از طریق استفاده بهینه از زمین و وارد کردن کمترین ضایعات به منابع تجدیدناپذیر، مطرح است.

نظریه توسعه پایدار شهری، موضوعات جلوگیری از آلودگی‌های محیط‌زیست شهری و ناحیه‌ای، کاهش ظرفیت‌های تولید محیط محلی- ناحیه‌ای و ملی، حمایت از بازیافت‌ها، عدم حمایت از توسعه زیان‌آور و از بین بردن شکاف میان فقیر و غنی را مطرح می‌کند. همچنین برای رسیدن به این اهداف به برنامه‌ریزی، اهمیت بسیاری می‌دهد و دولت‌ها باید از محیط‌زیست شهری، حمایت همه‌جانبه‌ای کنند. این نظریه، پایداری شکل شهر، الگوی پایداری سکونت‌گاه‌ها، الگوی مؤثر حمل‌ونقل در زمینه مصرف سوخت و نیز شهر را در سلسله‌مراتب ناحیه شهری بررسی می‌کند؛ زیرا ایجاد شهر را فقط برای لذت شهرنشینان می‌داند (Scout, 2005). توسعه پایدار، توسعه‌ای است که نیازهای حال انسان را با توجه به توانایی نسل آینده در دریافت نیازهایش مد نظر دارد (Report of the World Commission on Environment and Development: our Common Future, 1987). در یک دید اجمالی، مبنای نظری مفهوم پایداری در شهر و ناحیه؛ شامل این موارد می‌شود: کاهش

پارادایم جدید زیست‌محیطی

پارادایم جدید زیست‌محیطی (NEP) که توسط دانلاپ و ون‌لایر مطرح شده است، ابزار مناسبی را برای سنجش نگرش‌های مربوط به محیط‌زیست فراهم می‌کند و می‌تواند به عنوان چارچوبی برای توضیح رفتار زیست‌محیطی در نظر گرفته شود (Dunlap & Vanliere, 1978). در این تحقیق نیز متناسب با اهداف مورد نظر و با توجه به شرایط جامعه آماری، از نظریه تلفیقی سرمایه فرهنگی بوردیو و پارادایم جدید زیست‌محیطی استفاده شده است.

مدل مفهومی تحقیق نیز در شکل 1 نشان داده شده است.

شکل 1- مدل مفهومی تحقیق

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

فرضیات تحقیق

- 1- بین متغیرهای زمینه‌ای (جنس، وضعیت تأهل و پایگاه اقتصادی و اجتماعی) و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- 2- بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

4- روش تحقیق

در این مطالعه از روش پیمایش استفاده شده است. پیمایش عبارت است از: جمع‌آوری اطلاعات که با طرح و نقشه و به عنوان راهنمای عمل توصیف یا پیش‌بینی یا به منظور تجزیه و تحلیل روابط بین برخی متغیرها صورت می‌پذیرد (دواس، 1387). روش تحقیق حاضر با رویکرد کمی و با استفاده از روش پیمایش به انجام رسیده است. نمونه تحقیق 385 نفر از افراد بالای 18 سال ساکنان شهر شیراز هستند. داده‌های آن از طریق

آلودگی، نگهداری منابع طبیعی، کاهش حجم ضایعات شهری، افزایش بازیافت‌ها، کاهش انرژی مصرفی، افزایش بیش از حد جانداران مفید در شهر و روستا با ایجاد جامعه جنگلی و درختان شهری و نواحی سبز، عدم تمرکز شهری و کاهش پراکندگی‌ها، افزایش تراکم متوسط در حومه‌های شهری و شهرهای کوچک، کاهش فواصل ارتباطی، ایجاد اشتغال محلی، توسعه متنوع مسکن‌ها در مراکز اشتغال، توسعه شهرهای کوچک برای کاهش اتکا به شهرهای بزرگ، ساختار اجتماع متعادل، حمل‌ونقل عمومی و کاهش ترافیک جاده‌ای، مدیریت ضایعات بازیافت‌نشده و تهیه غذای پایدار محلی. از این طریق اولاً، با جایگزینی منابع و نوسازی آنها، اتخاذ سیاست کاربری صحیح محافظت از زمین بالا می‌رود، ثانیاً، با توجه به برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای و ساماندهی فضا، توسعه پایدار شهری حاصل می‌شود (نصیری، 1379).

از روش‌های پیشرفته آماری؛ نظیر رگرسیون یک متغیره و چند متغیره، آزمون t و تحلیل پراکنش، بهره گرفته شده است. به منظور دستیابی به پایایی، ضریب پایایی آلفای کرونباخ بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی محاسبه شد و نتایج آن در جدول 1 بیان شده است.

پرسشنامه ساختاریافته، گردآوری شده و با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

در این پژوهش از نرم‌افزار SPSS در دو سطح توصیفی و استنباطی استفاده گردید. در قسمت آمار استنباطی، با توجه به ماهیت و سطح سنجش متغیرها،

جدول 1- ضریب پایایی آزمون آلفای کرونباخ بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی

متغیرها	ضریب پایایی آلفای کرونباخ
سرمایه فرهنگی	0/72
رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی	0/77
امکانات و شرایط زیست‌محیطی	0/75
دانش زیست‌محیطی	0/45
نگرش زیست‌محیطی	0/60
رفتارهای زیست‌محیطی	0/76
پایگاه اقتصادی-اجتماعی	0/82

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

5- یافته‌های تحقیق

از تعداد نمونه آماری اختصاص یافته، حداقل سن 19 سال و حداکثر آن 63 سال می‌باشد. میانگین سن پاسخگویان برابر با 33 سال است. 51/2 درصد از پاسخگویان را مردان و 48/8 درصد آنان را زنان تشکیل می‌دهند. 85/2 از پاسخگویان را قوم فارس و 14/8 آنان را قوم غیرفارس تشکیل می‌دهند. 46 درصد از پاسخگویان، مجرد و 54 درصد آنان متأهل می‌باشند. از میان کل پاسخگویان شاغل 34/3 درصد دارای منزلت شغلی پایین، 40/5 درصد دارای منزلت شغلی متوسط و 25/2 درصد نیز دارای منزلت شغلی بالا می‌باشند. 41/6 درصد از پاسخگویان، شاغل، 42/1 درصد بیکار و 16/3 درصد دانشجو هستند.

آزمون فرضیات

در مورد امکانات و شرایط زیست‌محیطی شهر شیراز، 36/6 درصد از پاسخگویان (141 نفر) امکانات و شرایط زیست‌محیطی شهر را در سطح پایین، 29/6

درصد (114) امکانات و شرایط زیست‌محیطی شهر را در سطح متوسط و 33/8 درصد (130 نفر) امکانات و شرایط زیست‌محیطی شهر را در سطح بالا ارزیابی کرده‌اند. بدین ترتیب اکثر پاسخگویان امکانات و شرایط زیست‌محیطی شهر را در سطح پایین ارزیابی نموده‌اند.

توزیع پاسخگویان برحسب دانش زیست‌محیطی از این قرار است: 37/7 درصد از پاسخگویان، (145 نفر) از لحاظ دانش زیست‌محیطی در سطح پایین، 40/3 درصد (155 نفر) از لحاظ دانش زیست‌محیطی در سطح متوسط و 22 درصد (85 نفر) از لحاظ دانش زیست‌محیطی، در سطح بالا قرار دارند. به این ترتیب، اکثر پاسخگویان از لحاظ دانش زیست‌محیطی در سطح متوسط قرار دارند.

توزیع پاسخگویان برحسب نگرش زیست‌محیطی به این ترتیب است که 34 درصد از پاسخگویان (131 نفر) دارای نگرش غیرمسئولانه، 48/6 درصد (187 نفر)

تا حدودی نگرش مسئولانه و 17/4 درصد (67 نفر) نگرش مسئولانه‌ای نسبت به مسائل زیست‌محیطی دارند. به این ترتیب اکثر پاسخگویان نسبت به مسائل زیست‌محیطی، نگرش حدوداً مسئولانه‌ای دارند.

در مورد توزیع پاسخگویان برحسب رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، یافته‌ها حاکی از آن است که 34 درصد از پاسخگویان (170 نفر) دارای نگرش غیرمسئولانه‌اند، 37/9 درصد (146) دارای رفتارهای اجتماعی تا حدودی مسئولانه به مسائل زیست‌محیطی و 17/9 درصد (69 نفر) نیز دارای رفتارهای اجتماعی مسئولانه‌ای نسبت به مسائل زیست‌محیطی می‌باشند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود بیشتر پاسخگویان نسبت به مسائل زیست‌محیطی، رفتارهای غیرمسئولانه دارند.

وضعیت جنس و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی نشان می‌دهد که میانگین رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مردان برابر با 7/6 است، در حالی که میانگین رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی زنان برابر با 7/04 می‌باشد. بر این اساس مردان در مقایسه با زنان، رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه‌تری دارند.

وضعیت جنس و میزان سرمایه فرهنگی از این قرار است: میانگین سرمایه فرهنگی مردان برابر با 5/05 است، در حالی که میانگین سرمایه فرهنگی زنان برابر با 5/49 می‌باشد؛ بنابراین زنان در مقایسه با مردان، سرمایه فرهنگی بالاتری دارند.

یافته‌ها حاکی از آن است که 16/2 درصد پاسخگویان دیپلم، 28/8 درصد فوق‌دیپلم، 25/9 درصد دارای تحصیلات لیسانس، 20/2 درصد فوق‌لیسانس و 8/9 درصد نیز دارای تحصیلات دکتری هستند. به این ترتیب بیشترین فراوانی مربوط به افراد دارای تحصیلات فوق‌دیپلم و کمترین فراوانی مربوط به افراد با سطح تحصیلات دکتری می‌باشد.

میانگین سرمایه فرهنگی پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم برابر با 3/44، پاسخگویان دارای

تحصیلات فوق‌دیپلم برابر با 5/26، افراد دارای تحصیلات لیسانس برابر با 5/16، افراد دارای تحصیلات فوق‌لیسانس برابر با 7/80 و افراد دارای تحصیلات دکتری برابر با 7/42 می‌باشد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود با افزایش تحصیلات بر میزان سرمایه فرهنگی افراد، افزوده می‌شود.

میانگین رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم برابر با 6/85، پاسخگویان دارای تحصیلات فوق‌دیپلم برابر با 6/93، افراد دارای تحصیلات لیسانس برابر با 7/01 و افراد دارای تحصیلات فوق‌لیسانس برابر با 7/71 و افراد دارای تحصیلات دکتری برابر با 8/67 می‌باشد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود با افزایش تحصیلات، بر میزان رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه پاسخگویان، افزوده می‌شود.

وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی پاسخگویان بیانگر این است که میانگین رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مردان برابر با 7/37 است، در حالی که میانگین رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی متأهل‌ها برابر با 7/39 می‌باشد؛ همان‌طور که ملاحظه می‌شود متأهل‌ها در مقایسه با مجردها رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه‌تری دارند.

آزمون فرضیات جزئی تحقیق

متغیرهای جمعیت

فرضیه اول- بین جنس و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی افراد، رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج استفاده از آزمون خی دو و χ^2 کرامر درباره رابطه بین جنس و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی نشان می‌دهد که بین جنس و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، رابطه وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه در بین مردان، 23 درصد است، در حالی این آمار در مورد زنان 12/6 درصد می‌باشد. سطح معناداری ($S=0/032$) مؤید رابطه فوق است. اما با توجه به مقدار ضریب χ^2 که

برابر 0/23 می‌باشد به نظر می‌رسد که این رابطه چندان قوی نباشد (جدول 2 و 3).

جدول 2- توزیع رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی بر حسب جنس

جنس	رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی	غیرمسئولانه	حدوداً مسئولانه	مسئولانه	جمع
مرد		28/3	48/7	23/0	100
زن		30/8	56/6	12/6	100

منبع: (یافته‌های نگارندگان) $X^2 = 6/91$ $S = 0/032$

کرامر $V = 23$ $S = 0/032$

جدول 3- نتایج آزمون همبستگی بین جنس و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی

آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
X^2	6/91	0/23
V کرامر	0/23	0/23

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

مسئولانه زیست‌محیطی می‌باشند و این آمار برای افراد مجرد 21/6 است، به این معنا که تفاوت زیادی بین مجردها و متأهلین در رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی وجود ندارد (جدول 4). سطح معناداری آن $S = 0/17$ مؤید گفته فوق می‌باشد (جدول 5).

فرضیه دوم: بین وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی پاسخگویان، رابطه وجود دارد. نتایج استفاده از آزمون خی دو و V کرامر نشان می‌دهد که بین وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، رابطه وجود ندارد. همان طور که ملاحظه می‌شود 19/2 درصد متأهل‌ها دارای رفتار

جدول 4- توزیع رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی بر حسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی	غیرمسئولانه	حدوداً مسئولانه	مسئولانه	جمع
متأهل		24/9	55/9	19/2	100
مجرد		31/8	46/6	21/6	100

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول 5- نتایج آزمون همبستگی بین وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی

آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
X^2	47/3	0/17
V کرامر	0/09	0/17

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

که پایگاه اقتصادی- اجتماعی پایین دارند 29/4 درصد، رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی غیرمسئولانه دارند؛ در حالی که هیچ‌یک از افرادی که در پایگاه اقتصادی- اجتماعی بالا قرار دارند؛ رفتارهای زیست‌محیطی غیرمسئولانه ندارند، همچنین 28/7 درصد افرادی که در پایگاه اقتصادی- اجتماعی متوسط قرار دارند؛ رفتارهای مسئولانه دارند؛ در حالی که تنها 13/5 درصد افراد متعلق به پایگاه اقتصادی- اجتماعی پایین، رفتار اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه دارند که به نظر می‌رسد این تفاوت، معنادار باشد (جدول 6). مقدار ضریب کندال b با 0/35 درصد و سطح معناداری آن، مؤید این مطلب است (S=0/001) (جدول 7).

متغیرهای اجتماعی- اقتصادی

فرضیه سوم: بین پایگاه اقتصادی- اجتماعی افراد و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی پاسخگویان، رابطه معنادار وجود دارد.

نتایج حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین پایگاه اقتصادی اجتماعی افراد و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی آنان، حاکی از آن است که بین پایگاه افراد و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، رابطه وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود از بین کسانی

جدول 6- توزیع رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی بر حسب پایگاه اقتصادی- اجتماعی

جمع	مسئولانه	حدوداً مسئولانه	غیرمسئولانه	رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی پایگاه اقتصادی- اجتماعی
100	13/5	57/1	29/4	پایین
100	28/7	30/3	41/0	متوسط
100	12/8	87/2	0/0	بالا

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول 7- نتایج آزمون همبستگی بین پایگاه اقتصادی- اجتماعی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی

سطح معناداری	مقدار آزمون	آزمون
0/001	0/22	گاما
0/001	0/35	کندال b

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

نتایج حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی حاکی از آن است که بین میزان تحصیلات افراد و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، رابطه وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در بین کسانی که تحصیلات پایینی دارند 27/4 درصد، رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه دارند،

ابعاد سرمایه فرهنگی

بعد نهادینه سرمایه فرهنگی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی
فرضیه چهارم: بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی پاسخگویان، رابطه معنادار وجود دارد.

در حالی که 28/8 درصد افرادی که دارای تحصیلات بالا می‌باشند، رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه دارند که این تفاوت، معنادار است (جدول 8). مقدار

جدول 8- توزیع رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی بر حسب تحصیلات (بعد نهادینه سرمایه فرهنگی)

جمع	مسئولانه	حدوداً مسئولانه	غیرمسئولانه	رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی
				تحصیلات (بعد نهادینه سرمایه فرهنگی)
100	27/4	45/2	27/4	پایین
100	18/2	37/3	44/5	متوسط
100	28/8	51/1	20/1	بالا

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول 9- نتایج آزمون همبستگی بین تحصیلات (بعد نهادینه سرمایه فرهنگی) و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی

سطح معناداری	مقدار آزمون	آزمون
0/000	0/46	گاما
0/000	0/32	کندال b

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

زیست‌محیطی شهر، بیانگر عدم وجود رابطه بین دو متغیر فوق می‌باشد. مقدار ضریب کندال b با 0/08 درصد و سطح معناداری آن، مؤید گفته فوق است (S=0/156) (جدول 10 و 11).

ابعاد رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی سرمایه فرهنگی و امکانات و شرایط زیست‌محیطی فرضیه پنجم: بین سرمایه فرهنگی و امکانات و شرایط زیست‌محیطی، رابطه معنادار وجود دارد. نتایج حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی و امکانات و شرایط

جدول 10- توزیع امکانات و شرایط زیست‌محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

جمع	بالا	متوسط	پایین	امکانات و شرایط زیست‌محیطی
				سرمایه فرهنگی
100	52/1	31/2	16/7	پایین
100	16/8	40/6	42/6	متوسط
100	37/4	30/8	31/8	بالا

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول 11- نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و امکانات و شرایط زیست‌محیطی

سطح معناداری	مقدار آزمون	آزمون
--------------	-------------	-------

0/156	-0/11	گاما
0/156	-0/08	کندال b

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

سرمایه فرهنگی و دانش زیست‌محیطی

فرضیه ششم: بین سرمایه فرهنگی افراد و دانش زیست‌محیطی آنان، رابطه معنادار وجود دارد.

یافته‌های حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی و دانش زیست‌محیطی افراد، بیانگر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی افراد و دانش زیست‌محیطی آنان می‌باشد. همان‌گونه که ملاحظه

می‌شود 58/8 درصد افرادی که سرمایه فرهنگی بالایی دارند؛ دانش زیست‌محیطی بالایی دارند، در حالی که هیچ‌یک از افرادی که از سرمایه فرهنگی پایینی برخوردارند؛ دانش زیست‌محیطی بالایی ندارند (جدول 12). مقدار ضریب کندال b با 0/31 درصد و سطح معناداری آن، مؤید وجود رابطه بین دو متغیر فوق می‌باشد (S=0/000) (جدول 13).

جدول 12- توزیع دانش زیست‌محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

جمع	بالا	متوسط	پایین	دانش زیست‌محیطی	
				سرمایه فرهنگی	
100	0/0	62/3	37/7	پایین	
100	13/5	46/5	40/0	متوسط	
100	58/8	0/0	41/2	بالا	

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول 13- نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و دانش زیست‌محیطی

سطح معناداری	مقدار آزمون	آزمون
0/000	0/40	گاما
0/000	0/31	کندال b

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست‌محیطی

فرضیه هفتم: بین سرمایه فرهنگی افراد و رفتارهای زیست‌محیطی آنان، رابطه معنادار وجود دارد.

یافته‌های حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست‌محیطی افراد بیانگر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی افراد و رفتارهای زیست‌محیطی آنان می‌باشد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود 67/2 درصد افرادی که سرمایه

فرهنگی پایینی دارند رفتارهای زیست‌محیطی غیرمسئولانه دارند، درحالی که تنها 30/4 درصد افرادی که سرمایه فرهنگی بالا دارند رفتارهای زیست‌محیطی غیرمسئولانه دارند (جدول 14). مقدار ضریب کندال b با 0/54 درصد و سطح معناداری آن، مؤید وجود رابطه نسبتاً قوی بین دو متغیر فوق می‌باشد (S=0/000) (جدول 15).

جدول 14- توزیع رفتارهای زیست‌محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

جمع	مسئولانه	حدوداً مسئولانه	غیرمسئولانه	رفتارهای زیست‌محیطی	
				سرمایه فرهنگی	

100	0/0	32/8	67/2	پایین
100	34/2	11/0	54/8	متوسط
100	11/8	57/8	30/4	بالا

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول 15- نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست‌محیطی

سطح معناداری	مقدار آزمون	آزمون
0/000	0/60	گاما
0/000	0/45	کندال b

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

می‌شود 67/2 درصد افرادی که سرمایه فرهنگی پایینی دارند؛ نگرش زیست‌محیطی ضعیفی دارند، درحالی که تنها 27/5 درصد افرادی که سرمایه فرهنگی بالا دارند، از نگرش زیست‌محیطی ضعیف برخوردارند (جدول 16). مقدار ضریب کندال b با 0/41 درصد و سطح معناداری آن مؤید وجود رابطه نسبتاً قوی بین دو متغیر فوق می‌باشد (S=0/000) (جدول 17).

سرمایه فرهنگی و نگرش زیست‌محیطی فرضیه هشتم: بین سرمایه فرهنگی افراد و نگرش زیست‌محیطی آنان، رابطه معنادار وجود دارد. یافته‌های حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی و نگرش زیست‌محیطی افراد، بیانگر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی افراد و نگرش زیست‌محیطی آنان می‌باشد. همان‌گونه که ملاحظه

جدول 16- توزیع نگرش زیست‌محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

جمع	قوی	متوسط	ضعیف	نگرش زیست‌محیطی
				سرمایه فرهنگی
100	0/0	32/8	67/2	پایین
100	13/5	52/3	34/2	متوسط
100	0/0	75/5	27/5	بالا

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول 17- نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و نگرش زیست‌محیطی

سطح معناداری	مقدار آزمون	آزمون
0/000	0/54	گاما
0/000	0/41	کندال b

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

براساس نتایج حاصل از جدول 18 سرمایه فرهنگی افراد بر نوع رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی آنان تأثیر می‌گذارد؛ همان‌گونه که ملاحظه می‌شود

آزمون فرضیه کلی تحقیق فرضیه اصلی: بین سرمایه فرهنگی افراد و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی آنان، رابطه معنادار وجود دارد.

فرهنگی افراد تا حدود زیادی می‌تواند رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی آنان را تحت تأثیر قرار دهد؛ به گونه‌ای که سرمایه فرهنگی پایین میان افراد با رفتارهای غیرمسئولانه‌تر زیست‌محیطی و سرمایه فرهنگی بالای افراد، با رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه‌تر، همراه است.

16/7 درصد افرادی که سرمایه فرهنگی بالایی دارند رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه‌ای دارند، درحالی که هیچ یک از افرادی که سرمایه فرهنگی پایینی دارند، از نگرش مسئولانه برخوردار نمی‌باشند (جدول 18). مقدار ضریب کندال b با 0/30 درصد و سطح معناداری آن، مؤید وجود رابطه بین دو متغیر فوق می‌باشد (S=0/000) (جدول 19). بدین ترتیب، سرمایه

جدول 18- توزیع رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی برحسب سرمایه فرهنگی

جمع	مسئولانه	حدوداً مسئولانه	غیرمسئولانه	رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی سرمایه فرهنگی
100	0/0	65/6	34/4	پایین
100	27/1	30/3	42/6	متوسط
100	16/7	52/0	31/3	بالا

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

جدول 19- نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی

سطح معناداری	مقدار آزمون	آزمون
0/000	0/42	گاما
0/000	0/30	کندال b

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

دست آمده نشان می‌دهد که ضریب رگرسیون متغیر سرمایه فرهنگی برابر با 0/41 می‌باشد. ضریب رگرسیون استانداردشده متغیر فوق برابر با 0/39 است. ضریب تعیین متغیر سرمایه فرهنگی برابر با 0/156 و ضریب تعیین تعدیل‌یافته نیز برابر با 0/158 می‌باشد؛ بدین معنا که متغیر سرمایه فرهنگی توانسته است 15 درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی را تبیین کند. مقدار F نیز برابر با 59/75 به دست آمده که دارای سطح معناداری 0/000 می‌باشد. بر این اساس، ضریب تعیین به دست آمده نیز معنادار است.

تحلیل رگرسیون بین متغیرهای تحقیق

در این بخش به تحلیل چند متغیره داده‌ها در قالب تحلیل رگرسیون می‌پردازیم. تحلیل رگرسیون به ما این امکان را می‌دهد تا تغییرات متغیر وابسته را از طریق متغیرهای مستقل، پیش‌بینی و سهم هر یک از متغیرهای مستقل را در تبیین متغیر وابسته، تعیین نماییم. در این جا ابتدا به تحلیل رگرسیون ساده و سپس به تحلیل رگرسیون چندمتغیره می‌پردازیم.

ابتدا با تحلیل رگرسیون ساده، تأثیر متغیر مستقل (سرمایه فرهنگی) را بر روی متغیر وابسته (رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی) مورد ارزیابی قرار می‌دهیم. در این تحلیل، از روش هم‌زمان، کمک گرفته‌ایم. نتایج به

6- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در بخش آمار استنباطی، به بررسی روابط بین متغیرها و آزمون فرضیات جزئی و کلی تحقیق پرداخته شد. رابطه بین جنس، وضعیت تأهل، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، معنادار شد. رابطه بین بعد نهادینه شده سرمایه فرهنگی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، تأیید شدند. نتایج حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی حاکی از آن است که بین میزان تحصیلات افراد و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی رابطه وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در بین کسانی که تحصیلات پایینی دارند 27/4 درصد دارای رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه می‌باشند، در حالی که 28/8 درصد افرادی که تحصیلات بالا دارند رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه دارند که این تفاوت، معنادار است. مقدار ضریب کندال b با 0/32 درصد و سطح معناداری آن، مؤید این مطلب است (S=0/000). تحلیل رگرسیون متغیرهای تحقیق نشان داد که یک واحد انحراف استاندارد تغییر در متغیر سرمایه فرهنگی، به اندازه 0/39 انحراف استاندارد در متغیر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، تغییر ایجاد می‌کند.

خانواده و مدرسه، همچون قرارگاه‌هایی عمل می‌کنند که در آنها مهارت‌ها و صلاحیت‌هایی که در هر دوره معین ضروری پنداشته می‌شوند، از طریق کاربرد و تمرین، شکل می‌گیرند و در عین حال قرارگاه‌هایی هستند که در آنها قیمت این صلاحیت تعیین می‌شود؛ یعنی خانواده و مدرسه، با پاداش‌های مثبت یا منفی خود، عملکردها را ارزشیابی می‌کنند؛ هرچه را که پذیرفتنی و مقبول است، تقویت می‌نمایند و هرچه را که پذیرفتنی نیست، تضعیف و منع کرده و طبع و قریحه‌های بی‌ارزش را محکوم به نابودی می‌کنند. کسب مهارت و توان فرهنگی، از کسب نامحسوس و ناخودآگاه «شم» سرمایه‌گذاری فرهنگی

مطمئن، جدایی‌ناپذیر است. سرمایه‌گذاری را باید به دو معنا درک کرد. یکی به معنای سرمایه‌گذاری اقتصادی و دیگری به معنای دل‌بستگی عاطفی مدنظر است. صاحبان سرمایه تحصیلی بالا، سرمایه فرهنگی زیادی به ارث برده‌اند. یادگیری همه‌جانبه و زود هنگام و نامحسوس که در خانواده عملی می‌شود، از نخستین روزهای زندگی آغاز می‌شود و با یادگیری‌های مدرسه‌ای گسترش می‌یابد. مقصود این است که یک طبقه یا پاره طبقه نه فقط براساس موقعیت خود در روابط تولید، تعریف می‌شود، بلکه با شاخص‌هایی؛ همچون شغل، درآمد یا حتی سطح تحصیلی، مشخص می‌شود و براساس نسبت جنسی یا توزیع معینی در مکان جغرافیایی تعریف می‌شود. پس از بررسی و مطالعه نظریه‌ها و شاخص‌های توسعه پایدار شهری بدین نتیجه رسیدیم که یک شهر پایدار باید چارچوب ارزشی و اخلاقی را در خود متبلور کند. چنین شهرهای مطلوبی، آثار اقدامات، فعالیت‌ها و سیاست‌هایی در زمینه‌های مختلف زندگی خصوصاً زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی می‌باشند. چنین شهرهایی باید توجه خود را از کمیت‌های مادی به کیفیت‌های معنوی معطوف نمایند. در شهرهای پایدار، تفکیک و جدایی فضایی بارزی در گروه‌های درآمدی وجود ندارد و کلیه افراد و گروه‌ها، به خدمات و تسهیلات اساسی، دسترسی آسان دارند و دارای موقعیت‌های برابر می‌باشند. بنابراین مفهوم شهر پایدار، مفهومی بسیار ارزشمند است. باید به این نکته توجه کرد که پایداری کامل و واقعی هرگز قابل وصول نیست؛ با این حال نباید انسان را از تلاش برای حرکت به سوی پایداری باز دارد. شهری که حتی یک قدم در جهت پایداری بردارد باید مورد تشویق و حمایت قرار گیرد. امروزه متراکم‌سازی به عنوان ایده شهر پایدار که می‌تواند در کاهش مصرف انرژی و حفظ محیط‌زیست، از اهداف اساسی توسعه پایدار باشد در بین متخصصان عرصه معماری و شهرسازی و ... مطرح می‌باشد، اما آنچه حائز اهمیت است، میزان تحقق فشرده‌گی در شرایط گوناگون است که به یک شهر حاکم می‌باشد که از آن جمله

شناسایی کنیم و اولویت‌های ملی و منطقه‌ای خود را به درستی دریابیم، می‌توان با حداقل هزینه، تحولات بزرگی را از لحاظ نگرش و رفتار زیست‌محیطی افراد در جامعه ایجاد کرد.

- برای ایجاد شناخت و دانش زیست‌محیطی که از عوامل مؤثر بر رفتارهای مسئولانه زیست‌محیطی هستند، باید شناخت و دانش مردم نسبت به محیط‌زیست ارتقا یابد. این امر از طریق آموزش‌های همگانی با استفاده از وسایل ارتباط جمعی و برگزاری کلاس‌های آموزشی و همایش‌های زیست‌محیطی امکان‌پذیر است. لذا بهتر است متولیان امور محیط‌زیست، از جمله سازمان محیط‌زیست، شهرداری و سایر ارگان‌های مرتبط با امور محیط‌زیست اقدام به برگزاری کلاس‌های آموزشی و همایش‌های زیست‌محیطی نمایند.

- انجام بررسی‌های تطبیقی بین ایران و سایر کشورها می‌تواند برای شناسایی عوامل مؤثر بر رفتارهای محافظت از محیط‌زیست در سطح اجتماعی و برای شناسایی عوامل مؤثر بر عملکرد سازمان‌های حفاظت از محیط‌زیست و دولت‌ها در سطح کلان، مفید باشند.

7- منابع

- ابراهیمی، مهدی. (1389). جامعه‌شناسی زیست‌محیطی، مجله جامعه‌شناسی ایران، 11(3)، 175-185.
- احتشامی، مجید، اکرامی، عطیه. (1391). به کارگیری ابزار مدیریتی ارزیابی راهبردی محیط‌زیست در مسیر توسعه پایدار، مجله راهبرد، 21(62)، 195-218.
- اسلامی، غلامرضا. (1381). مواجهه با مشکلات و توسعه درون‌زا، نشریه صفا، شماره 34.
- اسماعیلی، فرزانه. (1386). بررسی نگرش زیست‌محیطی دانش‌آموزان سوم دبیرستان شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- اسمیت، فیلیپ. (1387). درآمدی بر نظریه فرهنگی معاصر، ترجمه حسن پویان، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، 220-222.

می‌توان به شرایط اقلیمی، محیطی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی و حتی مقیاس شهر اشاره نمود. در واقع متراکم‌سازی به عنوان کالبد شهر پایدار، فرایندی پویاست اما برای اینکه هر متراکم‌سازی پایدار باشد باید محدودیت‌ها و آستانه‌ها به طور کامل درک گردند و مورد توجه قرار گیرند. اما در نهایت باید به این نکته بسیار حائز اهمیت اشاره کرد که انسان و تکنولوژی، روز به روز در حال پیشرفت هستند اما آنچه همواره ثابت است شرایط محیطی می‌باشد و همگان باید تمام توان خود را برای حفظ محیط‌زیست و منافع طبیعی به کار گیرند و از منابع تجدیدپذیر انرژی؛ همچون باد و نور خورشید، حداکثر استفاده را داشته باشند. آنچه محیط شهرهای ما را تهدید می‌کند قبل از آنکه ناشی از عدم‌شناخت محیطی ما باشد، حاصل فرهنگ و استفاده ناصحیح از محیط است و این اصل، بخش عمده‌ای از ناپایداری‌ها را در توسعه باعث شده است. پس از بررسی و مطالعه شاخص‌های توسعه شهری، بدین نتیجه رسیدیم که به‌طور کلی هدف از مطرح کردن مفهوم کیفیت زندگی شهری، اصلاح و تکامل مفهوم توسعه پایدار شهری بوده است. همچنین اهمیت جنبه‌های اجتماعی در عرصه شهرسازی به حدی است که یکی از ویژگی‌های شهر پایدار، پایداری اجتماعی و کیفیت بالای زندگی، عنوان گردید؛ به این معنا که شهر پایدار به موازات توجه به مسائل زیست‌محیطی باید به مسائل اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و ارتباطی نیز توجه داشته باشد. در این راستا پیشنهاد می‌گردد:

- برای پژوهش‌های بعدی، دانش و اطلاعات لازم برای ایجاد نگرش‌های مثبت نسبت به رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی، شناسایی شده و یک شاخص جامع و فراگیر در این زمینه طراحی شود. نحوه رفتار و روش زندگی انسان‌ها در طبیعت باید تغییر یابد. این امر بدون تغییر در شناخت انسان‌ها نسبت به محیط‌زیست حاصل نمی‌گردد. آموزش محیط‌زیست، بحث کلیدی است و اگر گروه‌های هدف را درست

دواس، دی.ای. (1387). *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*، ترجمه هوشنگ نایی، تهران: نشر نی.

رفعت‌جاه، مریم. (1383). *دیالکتیک هویت*، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره 79، 65-61.

روح‌الامینی، محمود. (1374). *زمینه فرهنگ جامعه‌شناسی*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

زیاری، کرامت‌اله. (1383). *برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری*، تهران: دانشگاه تهران.

زاد، ناصر. (1392). *مدیریت و برنامه‌ریزی محیط‌زیست*، تهران: نشر دی نگار.

ساروخانی، باقر. (1386). *جامعه‌شناسی ارتباطات*، تهران: اطلاعات.

شارع‌پور، محمود؛ خوش‌فکر، غلامرضا. (1381). *رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان: مطالعه مورد شهر تهران*، *فصلنامه علوم اجتماعی*، شماره 20، 147-133.

شویره، کریستیان؛ فونتن، اولیویه. (1385). *واژگان پی‌یر بوردیو*، ترجمه مرتضی کتبی، تهران: نشر نی.

صالحی‌امیری، سیدرضا. (1386). *مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی*، تهران: نشر ققنوس.

صالحی‌عمران، ابراهیم؛ آقامحمدی، علی. (1387). *بررسی دانش، نگرشی و مهارت‌های زیست‌محیطی معلمان آموزش دوره ابتدایی استان مازندران*، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، شماره 95.

عزیزی، محمد مهدی. (1380). *توسعه شهری پایدار*، نشریه صفا، شماره 33.

فیلد، جان. (1386). *سرمایه اجتماعی*، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضانی، تهران: کویر.

مثنوی، محمدرضا. (1381). *پایداری شهری و نگرش‌های اکولوژیکی: ضرورت بسترسازی مشترک برای کاربرد نظریه*، *مجله محیط زیست*، 28(30).

محرم‌نژاد، ناصر. (1392). *مدیریت و برنامه‌ریزی محیط‌زیست*، تهران: دی نگار.

محقق داماد، مصطفی. (1380). *الهیات محیط‌زیست*، *فصلنامه فرهنگستان علوم*، 6(17)، 30-7.

آشوری، داریوش. (1380). *تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ*، تهران: نشر آگه.

افراسیابی، حسین. (1388). *بررسی راهکارهای توسعه فرهنگ شهر شیراز از دیدگاه کارشناسان فرهنگی و جوانان*، شیراز: شهرداری شیراز.

بارو، کریستوفر. (1380). *اصول و روش‌های مدیریت زیست‌محیطی*، ترجمه مهرداد اندرودی، تهران: نشر کنگره.

بری، جان. (1381). *محیط‌زیست و نظریه اجتماعی*، ترجمه حسن پویان و نیره توکلی، تهران: انتشارات سازمان محیط‌زیست.

بوردیو، پیر. (1384). *شکل‌های سرمایه*، در *سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه*، گردآوری کیان تاج‌بخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه.

بوردیو، پیر. (1391). *تمایز: نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی*، ترجمه: حسن چاوشیان، چاپ دوم، تهران: نشر ثالث.

تراسبی، دیوید. (1382). *اقتصاد و فرهنگ*، ترجمه کاظم فرهادی، تهران: نشر نی.

ترنر، تام. (1376). *شهر همچون چشم‌انداز*، ترجمه فرشاد نوریان، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.

تومه، ژرژ. (1380). *توسعه فرهنگی و محیط‌زیست*، ترجمه محمود شارع‌پور، تهران: انتشارات باز.

جانعلیزاده چوب‌بستی، حیدر؛ خوش‌فر، غلامرضا؛ سپهر، مهدی. (1389). *در جستجوی سنجش سرمایه فرهنگی*، *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، 6(20).

جعفرصالحی، سحر. (1388). *بررسی الگوی رفتاری گردشگران در محیط‌زیست مقصد (مقایسه رفتار زیست‌محیطی گردشگران تفریحی و گردشگران فرهنگی در ایران)*، *مطالعه موردی: شهرهای اصفهان و چالوس*، پایان‌نامه دوره کارشناسی‌ارشد، دانشگاه مازندران.

جنکینز، ریچارد. (1385). *پیر بوردیو*، ترجمه لیلا جوافشانی و حسن چاووشیان، تهران: انتشارات: نی.

خادمیان، طلیعه؛ مبارکی‌فرد، نیره. (1391). *بررسی جامعه‌شناختی علل تأثیر تبلیغات بر میزان و نوع مصرف زنان و دختران*، *فصلنامه جامعه‌شناختی مطالعات جوانان*، 2(5)، 112-95.

- World Health Organization Regional Office for Europe.
- Dunlap, R.E., VanLiere, K.D. (1978). The new environmental paradigm: A proposed measuring instrument and preliminary results. *Journal of Environmental Education*, vol. 9, 10.91
- Dunlap, R.E., Cotton, W.R. (1979). *Environmental Sociology. Annual Review of Sociology*, vol.5, 243-372, Published by Sebast ianmunozt.
- Eller, Andrey Devine. (2005). *Rethinking Bourdieu onrace: A Critical Review of Cultural Capital and habitus in the sociology of education qualitative literature*, Rutgerd university, 1-26.
- Flora, Alice. (2005). *Cultural Capital and other Capital*. Nuffield College exford.
- Frick, J., Kaiser, F., Wilson, M. (2004). Environmental Knowledge and conservation behavior: Exploring prevalence and structure in a representative sample. *Personality and individual Differences*. vol.37, 1-27.
- Haanpaa, Leena. (2007). Consumers, green commitment: indication of a postmodern lifestyle? *International Journal of consumer studies* ISSN, 1470-6423.
- Hayes, Elain. (2004). *On Forms of Capita,l* available at:
WWW.answers.com'topic/pierre-bourdieu.
- Lareau, A., Weininger, E.B. (2003). Cuttural capital educational research: A critical assessment, *Journal Teheory and society*, 32(5-6), 567-606.
- Report of the World Commission on Environment and Development: our Common Future. (1987). *NGO committee on Education of the conference of NGOs from United Nations*.
- Robert, Wagmiller., Lennon, Mayclare., Kuang, Li., Aber, Lawrence. (2006). The Dynamics of Family Economic Disadvantage and Children's life chances, *American soilgical Review*, 71(15), 874 – 866.
- موسی کاظمی محمدی، سیدمهدی. (1380). توسعه پایدار شهری: مفاهیم و دیدگاه‌ها، نشریه تحقیقات جغرافیایی، 16(3(مسلسل 62))، 94-113.
- نصیری، حسین. (1379). توسعه پایدار چشم‌انداز جهان سوم، تهران: انتشارات فرهنگ و اندیشه.
- نصیری زاده، حمیدرضا؛ توتونچی، جلیل. (1383). بررسی وضعیت فرهنگی شهرستان‌های یزد با استفاده از روش تاکسونومی، مجله کاوش‌نامه زبان و ادبیات فارسی، شماره 7 و 8، 179-198.
- هادی پور، مهرداد؛ شکوری، ریحانه. (1383). بررسی میزان آگاهی زیست‌محیطی و روش‌های بهینه آموزش محیط‌زیست در زنان خانه‌دار و آموزگاران زن مقطع ابتدایی شهر اراک، فصلنامه سازمان حفاظت محیط‌زیست، شماره 141.
- ویسی، هادی؛ زرنیدیان، اردوان. (1391). ارزیابی آگاهی و دانش شهروندان از محیط‌زیست، فصلنامه علمی ترویجی آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، شماره اول.
- Barr, S. (2003). Strategies for sustainability: Citizens and personsible Environmental Behavior. *Area: Royal Geographical Society*, 35(3), 227-240.
- Bennett, Tony. (2006). Postscript: Cultural capital and inequality, *Refimis the policy calculs, culturad trends*, 15(2-3), 239-244.
- Bloom, J.W., Trumbell, D. (2007). Evaluation of Environmental Attitudes: Analysis and Results of a Scale Applied to University Student. *Journal of University of Zaragoza*.
- Bourdieu, P. (1977). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, Cambridge:Harvard University Press.
- Bourdieu, P., Passeron, J.C. (1979). *the in Heritors*, Chicago, IL: university of Chicago press.
- Bourdieu, Pierre. (1986). The Forms of Capital in J. G. Richardson's *Handbook for Theory and Research for Sociology of Education*.
- Duhl, L.J., Sanchez, A.K. (1999). *Healthy Cities and the Planning Process: A background document on links between health and urban planning*. Copenhagen:

- Salehi, Sadegh. (2008). *A study for factors underpinning Environmental Altituder and Bahavoiurs*. The University of Leeds.
- Scout, Allen Jan. (2005). *City, Rivers of the world*, Translation, Pantea Lotfe Kazemy ,thran publication processing and urban planning.
- Stren, P.C., Dietz.T., Kalof L. (1993). Value orientations, Gender, and envoirmental Concern, *journal of Envoinment and Behavior*, vol.25, 322-348.
- Sullivan, Alice. (2001). Cultural Capital and Educational Attainment, *Sociology*, 35(4), 893-912.

- Thomas, M.Skrtic. (2010). Distinwishing Disability: Parents, Privilege, and Special Education Contemporar Sociology: *A journal of Reviews*.
- Tobyl, Parcel. (2011). The Impact of Parental Employment: Yoang people, well- being and Educational Achievement, *Contemporary Sociologicali A journal of Review*, 40(2), 164-166.
- Victoriq, Johnson. (2011). Cultural Analysis and bourdien's Legacy: Setting Accounts and Developing. Alternatives, *Contemporary Sociology, journal of Reviwes*, 40(5), 622-623.
- Widegen, O. (1998). The New environmental paradigm and personal quality, and biodiversity protection, *journal of Enviornment and Behavior*, No.34, 254-247.